
ADVIES

Derde Nationaal Actieplan Leefmilieu- Gezondheid

Aanvrager	NEHAP
Aanvraag ontvangen op	22-08-23
Advies aangenomen door de Raad voor het Leefmilieu op	12-10-23

Vooraf

Op 22/08/2023 ontving de Raad voor het Leefmilieu (hierna "de Raad") een adviesaanvraag over het Derde Nationaal Actieplan Leefmilieu-Gezondheid ("*National Environment Health Action Plan*").

Het NEHAP 3 richt zich op 2 prioritaire thema's die in het Plan worden uitgesplitst in verschillende projecten:

1. De veerkracht, aanpassing en strijd tegen klimaatverandering, via werkzaamheden van de werkgroep "Hoge hitte en Ozonpieken", maar ook via projecten om de gezondheidszorg aan te passen aan de klimaatverandering, projecten met betrekking tot door vectoren overgedragen ziekten (exotische muggen en teken) en om de CO²-uitstoot van de sector van de gezondheidszorg te beperken;
2. Het beperken van de schadelijke effecten van chemische stoffen op de gezondheid en het milieu, voornamelijk via projecten van menselijke biomonitoring en het Nationaal actieplan voor hormoonverstoorders.

De opleiding van gezondheidswerkers in milieugezondheidskwesties is bovendien een interdisciplinair project dat gebruik zal kunnen maken van de resultaten van de verschillende projecten. Deze strategische keuzes komen tot uiting doorheen het werkprogramma van het NEHAP 3, dat een mix vormt van de wil op Belgisch niveau om:

- De continuïteit te verzekeren van de reeds ondernomen werkzaamheden: het project "Ozon en grote hitte", het project "Muggen en andere vectoren" via het opzetten van een permanent controlekader voor muggen, het bijwerken en beter leesbaar maken van de opleidingsmodules voor gezondheidswerkers en het ontwikkelen van nieuwe modules over nieuwe en opkomende thema's, en het project PARC ("*Partnership for the Assessment of Risks from Chemicals*") dat gebaseerd is op de bestaande werkgroep voor de evaluatie van chemische risico's;
- Samenwerkingsverbanden op te starten rond nieuwe en opkomende thema's inzake leefmilieu-gezondheid en/of het uitvoeren van verbintenissen die België op internationaal niveau is aangegaan: de klimaatverandering (rekening houden met de impact van de klimaatverandering op de gezondheid en, omgekeerd, het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen door de gezondheidssector) en de hormoonverstoorders (Nationaal actieplan voor hormoonverstoorders).

De projecten van het NEHAP 3 worden beschreven in 8 actiefiches die deel uitmaken van een "*health and environment in all policies*" benadering. De toelichtingen geven gedetailleerd aan wat er zal worden gedaan, wanneer, waarom en hoe. De actiefiches geven ook aan hoe de acties voldoen aan de doelstellingen inzake duurzame ontwikkeling.

Aan het eind van het NEHAP 3 wordt een eindverslag opgesteld. Dit zal worden voorgelegd aan de leden van de Interministeriële Conferentie voor het Leefmilieu en de Gezondheid (hierna "GICLG"). Er is een tussentijdse evaluatie van het NEHAP 3 gepland, die zal worden voorgelegd aan de leden van de nationale cel en vervolgens aan de leden van de GICLG. Dit zal de gelegenheid bieden om het NEHAP 3 aan te passen in het licht van de actualiteit en op basis van de voorlopige resultaten en analyses. Elk jaar zullen de werkgroepen ook een verslag opstellen over de afgeronde en toekomstige acties. Deze

informatie zal door het secretariaat van het NEHAP worden gebundeld en ter informatie aan de leden van de GICLG worden voorgelegd.

Advies

1. Algemene beschouwingen

De Raad merkt op dat het plan NEHAP 3 zich richt op aanpassing van de gezondheidszorg aan de gevolgen van de klimaatverandering, maar niet direct ingaat op maatregelen gericht op preventie. Het gaat niet in op de acties die moeten worden ondernomen om de omvang van de klimaatverandering te beperken door de uitstoot van broeikasgassen (hierna "BKG") te verminderen die verder reiken dan de ziekenhuissector, bijvoorbeeld in termen van (niet-hernieuwbaar) energieverbruik en indirecte emissies, noch op de aanpassingsmaatregelen die gericht zijn op het lokaal beperken van de gevolgen van de klimaatverandering die een impact kunnen hebben op de gezondheid (bestrijding van hitte-eilandeffecten, aanpassing van gebouwen aan hittegolven, doorlatendheid van de bodem, enz.)

Hoewel deze aspecten in andere plannen aan bod komen, wil **de Raad** toch herhalen dat men, om de gezondheidseffecten van de klimaatverandering te beperken, krachtige maatregelen moeten nemen om onze emissies te beperken en ons grondgebied, infrastructuur en praktijken moeten aanpassen. Er moeten dus acties worden ondernomen op verschillende gebieden (ruimtelijke ordening, economie, vervoer, enz.) om de gezondheidseffecten van de klimaatverandering en de achteruitgang van de biodiversiteit te beperken:

- Het verschijnsel van hitte-eilanden verzachten door de steden groener te maken (met name door hoogstammen aan te planten), de aanwezigheid van water te verhogen, enz.;
- Het beheer van regenwater en afvloeiing verbeteren en bodemafdekking tegengaan;
- Gebouwen aanpassen aan situaties van extreme hitte;
- Aandacht besteden aan de kwaliteit van producten, de sector van materialen van biologische oorsprong ontwikkelen;
- Verminderen van het gebruik van pesticiden;
- Aandacht voor het probleem van de elektromagnetische golven en hun impact op de biodiversiteit (met een studie over het vraagstuk van de herinvoering van bekabelde verbindingen), en voor de hoeveelheid energie die nodig is om de golven uit te zenden en de apparaten te produceren die ervan afhankelijk zijn;
- Enz.

Met betrekking tot de inhoud van het plan en de actiefiche 2, die gericht is op de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen door de gezondheidszorgsector, is **de Raad** van oordeel dat bijkomende denkoefeningen kunnen worden gemaakt om een gezond leefmilieu te garanderen:

- Er moet worden nagedacht over de vervuiling van afvalwater door antibiotica om het fenomeen van antibioticaresistentie te verminderen (door antibiotica op te vangen in het water dat ziekenhuizen verlaat, door microzuiveringsinstallaties op ziekenhuisterreinen te voorzien, door het gebruik van antibiotica te verminderen met als doel antibioticaresistentie tegen te gaan, en door multidisciplinair onderzoek naar antibioticaresistentie in het milieu te financieren) + het gebruik van kunststoffen;

- Aandacht en sensibilisering voor het goede beheer van biociden;
- Aandacht voor en onderzoek over de bioaccumulatie en persistentie van moleculen in het milieu (door het verbruik van medicinale moleculen te analyseren en een plan op te stellen om het verbruik te verminderen als dit leidt tot een overmatig verbruik en/of door te kiezen voor een lagere PBT-index (impact van geneesmiddelen op het milieu) (deze in Noorwegen gebruikte index rangschikt geneesmiddelen van 0 tot 9, afhankelijk van hun toxiciteit, bioaccumulatie en persistentie in het milieu).

De Raad merkt ook op dat het actieblad betreffende de vermindering van de uitstoot van broeikassen sterk gericht is op een curatieve aanpak en weinig op een preventieve aanpak. Er zouden bijvoorbeeld in de scholen voorlichtingscampagnes kunnen worden gehouden over de gezondheidseffecten van de klimaatverandering of over voedselkwaliteit en de milieueffecten daarvan. De volgende elementen zouden in deze maatregel eveneens aan bod kunnen komen:

- Veralgemening van analyses van de levenscyclus van “verbruiksgoederen” die in het hele zorgproces worden gebruikt en opstelling van een balans van energie-, grondstoffen- en waterbronnen;
- Optimalisering van het hele waterbeheer en vermindering van het waterverbruik;
- Aandacht voor eco-design en energie-efficiëntie, zowel bij de renovatie als bij de bouw van ziekenhuisgebouwen;
- Openstaan voor een denkproces over voedselconsumptie (kwaliteit van biologische producten, verspilling bestrijden, lokaal inkopen, beperking van de frequentie van leveringen, enz.);
- Maatregelen voor afvalbeperking (aanmoedigen van het gebruik van producten met een lage impact, lucht-, water- en bodemvervuiling, enz.), het gebruik van niet-controversiële materialen en producten, gegarandeerde recycling en hergebruik binnen het medisch kader, enz.)¹;
- Een denkproces gewijd aan verontreinigende stoffen binnenshuis en luchtkwaliteit binnenshuis.

2. Bijzondere beschouwingen

De Raad betreurt het dat de actiefiches 1, 2 en 3 hoofdzakelijk beperkt blijven tot de oprichting van werkgroepen (WG). Hoewel het essentieel is om samenwerking en coördinatie tussen de verschillende niveaus van de gezondheidszorg tot stand te brengen, merkt **de Raad** op dat het plan weinig details bevat over de functies en mandaten van deze werkgroepen. De WG moeten een duidelijk mandaat krijgen om doeltreffend te kunnen zijn.

De Raad beveelt aan om bij de organisatie van maatregelen in het algemeen rekening te houden met territoriale/ruimtelijke elementen, waarbij de impact afhangt van de context (stedelijk/platteland, dichtbevolkt/zuiver, enz.). In dit verband wijst **de Raad** op het Brusselse netwerk "Care in the City", dat

¹ In sommige landen worden oplossingen ontwikkeld voor het reconditioneren van medische apparatuur voor eenmalig gebruik (voor meer informatie: [Circle Economy: Remanufacturing as a key factor for greater sustainability in medical technology \(dto-research.com\)](https://www.vanguard.de/en/home/) of <https://www.vanguard.de/en/home/>).

sinds 2017 actief is en welzijn en gezondheid beter wil integreren in de stadsplanning (<https://perspective.brussels/nl/stedelijke-uitdagingen/welzijn-en-gezondheid>).

Actiefiche 1: Adaptatie aan de effecten van de klimaatverandering op de gezondheid in België

De Raad verwelkomt de wens om niet alleen rekening te houden met de huidige kwetsbaarheden, maar ook om bescherming te bieden tegen de gezondheidsrisico's die gepaard gaan met de toekomstige klimaatverandering.

De Raad is van mening dat maatregel 4 (rekening houden met de noden van kwetsbare groepen, bijv. PBM of huishoudens die in dichtere buurten wonen) van cruciaal belang is. Het plan bevat echter geen details over hoe dit in de praktijk zal worden verwezenlijkt. **De Raad** wijst er daarom op dat deze maatregel explicieter moet worden geformuleerd. **De Raad** merkt ook op dat enkel PBM worden vermeld in maatregel 4, terwijl het interessant zou zijn om bijvoorbeeld ook de personen te vermelden die in dichtbevolkte gebieden woonachtig zijn.

Actiefiche 3: Ozon & Hitte

Wat betreft maatregel 2, die gericht is op risicogroepen, herhaalt **de Raad** dat specifieke aandacht moet worden besteed aan personen die in dichtbevolkte gebieden woonachtig zijn.

